

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2022.64.209-217>

УДК 711.01.09

Стовбан Василь Олексійович

*аспірант кафедри архітектури та будівництва
Заклад вищої освіти «Університет Короля Данила»*

vstb@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-6248-6278>

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ПРОСТОРОВИХ КОНФЛІКТІВ У МІСТАХ (НА ПРИКЛАДІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОТГ)

Анотація: в статті розглянуто особливості виникнення просторових конфліктів, проведено розподіл конфліктів по типах, проаналізовано основні причини виникнення та врегулювання просторових конфліктів у містах на прикладі Івано-Франківської ОТГ. Визначено чинні нормативно-правові і законодавчі акти по врегулюванню просторових конфліктів.

Ключові слова: конфлікти; просторові конфлікти; сторони конфлікту; врегулювання просторових конфліктів; Івано-Франківська ОТГ.

Вступ.

Постановка проблеми.

Для правильного розуміння й тлумачення конфліктів, їхньої природи, особливостей, функцій і наслідків важливе значення має класифікація основних типів конфліктів на основі виявлення подібності та розходження, надійних способів їх ідентифікації за спільністю істотних ознак і відмінностей. Також, вибір методу впливу й управління відповідним конфліктом залежить від таких основних ознак: способу розв'язання; сфери прояву; спрямованості впливу; ступеня виразності; кількості учасників; порушених потреб тощо.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей причин виникнення, аналізу чинників та методів врегулювання просторових конфліктів у містах на прикладі Івано-Франківської ОТГ.

Аналіз досліджень і публікацій. Серед вітчизняних та зарубіжних науковців, які досліджували окремі аспекти проблематики виникнення та класифікації просторових конфліктів слід виділити М. Габреля, Л. Ємельяненка, М. Косьмія, М. Нагаєва, В. Петюха та інших, основні праці яких та відповідне нормативне законодавство і послужили науково-теоретичною та практичною основою написання даної статті.

Виклад основного матеріалу. Залежно від порушених потреб виділяють когнітивні конфлікти та конфлікти інтересів. Слід зазначити, що розподіл

конфліктів на види представляється досить умовним, тому важко визначити чітку межу між різними видами представлених конфліктів [3].

Будь-якому конфлікту передуює спірна ситуація. Якщо ситуація, що виникла, являє собою загрозу для досягнення поставленої мети одним із учасників взаємодії, то виникає конфліктна ситуація. Активні дії з боку хоча б одного з учасників, спрямовані на досягнення його цілей, породжують інцидент і поглиблюють конфлікт. Характерними рисами конфлікту є невизначеність результату, розходження цілей і образу дій кожної зі сторін. Конфлікт починається тоді, коли сторони починають активно протистояти одне одному, переслідуючи свої цілі. Розвиток конфлікту відбувається з поступовим розширенням складу його учасників або предмета конфлікту.

Знання про сутність і природу виникнення конфлікту, механізмів розвитку цих конфліктів важливе в практичній роботі уповноваженої особи з управління конфліктами або особи яка буде приймати участь у вирішенні конфліктів. Такі знання допомагають правильно та вчасно діагностувати конфлікт, знайти кореневу причину виникнення конфліктів і виробити алгоритм вирішення спірних питань, які переростають в конфлікти.

Для з'ясування суті конфлікту важливо виділити його основні ознаки, сформулювати необхідні й достатні умови його виникнення. Тому, перш за все доцільно будь-який конфлікт розглядати в статистиці, як систему взаємозалежних структурних елементів і в динаміці, тобто в процесі. Конфлікт виникає за умови усвідомлення протилежності інтересів і активної протидії окремих індивідів (чи груп), але це ще не створює реальних умов для його розгортання.

Передумовою для розгортання конфлікту є створення в соціальній системі потенціалу напруженості, коли одна сторона бажає отримати результат для свого вирішення проблеми чи досягнення поставленої мети, а друга сторона бачить різницю між своїм баченням вирішення проблеми чи результату і досягнутим результатом першою стороною. Переростання потенційної напруженості в реальну означає появу суб'єкта конфліктної дії, остаточне формування, якого можливе у разі усвідомлення індивідом реального факту нестачі важливого життєвого ресурсу, що складає об'єкт конфлікту. Необхідність розподілу ресурсів та можливість необ'єктивного підходу до вирішення містобудівного проектування та просторового планування створюють передумови для виникнення конфліктів.

Розв'язання таких конфліктів сприяє стабілізації соціальної системи, тому що при цьому ліквідуються джерела незадоволення і напруженості. Сторони конфлікту, навчені «тірким досвідом», у майбутньому будуть більше налаштованими на співробітництво, ніж до конфлікту. Крім цього, розв'язання

конфлікту може запобігти виникненню більш серйозних конфліктів в міському просторі чи житті людини, що могли б виникнути, якби цього не було.

Втілюючи програму уряду по децентралізації державного управління у сфері містобудування і процедури по об'єднанню територіальних громад, Івано-Франківська міська громада продовжує розширюватись, збільшується кількість громад і відповідно зростають вимоги мешканців до якості середовища життя й діяльності. Для прикладу – вивезення сміття, утилізація та переробка сміття, забезпечення якісного централізованого водопостачання та водовідведення, болючим питанням постає ремонт доріг, вчасне прибирання доріг, проведення профілактичних заходів для населення, амбулаторне лікування, надання адміністративних послуг, утримання пожежної охорони тощо. Загострилися проблеми транспортного забезпечення, постають питання пов'язані зі зміною міських меж та відносин міст із оточенням. Виникають просторові конфлікти, в яких спори тривають навколо умов проживання мешканців цих територій [7].

Щодо території Івано-Франківська, деякі з них мають підвищений попит, бо вони знаходяться поблизу зелених зон, а також в безпосередній близькості долин річок, лісових смуг з погляду на свої природні та ландшафтні якості.

Гене́за конфлікту розпочинається з історичних умов території, в яких виникло місто Івано-Франківськ (1662 р.). були це розлогі неосвоєні території між річками Бистриця Надвірнянська і Бистриця Солотвинська. В тих часах природні умови були важливі не лише для умов оборони міста (створення системи фортифікацій), але також з господарського погляду. Близькість води створювала умови для розвитку поселення. Використовували її і для промислових цілей. Доступність лісу була вигідна з погляду будівельного матеріалу. В тих часах не приділялося уваги питанням охорони середовища.

У сьогодишніх умовах змінилися соціально-економічні умови та свідомість мешканців, але інтерес до цих територій зберігається. Місто безпосередньо «підійшло» до річок і на окремих ділянках значно розвинулось поза ними. Вигідне місце річок та масивів зелені в структурі міського простору (близькість до центру та умови сполучень тощо) обумовлює бажання збудувати тут будинки як житлового, так і громадського призначення.

Їх естетичні якості — багато зелені, ефектні краєвиди, мало змінені людиною, тощо створюють умови для відпочинку. Ці та інші вигоди, пов'язані з природними якостями території та краєвидами на цих площах, служать джерелом бажання їх забудови, інколи у спосіб суперечливий із обмеженнями.

Розвиток конфліктів залежить від рішень влади. Місто може і повинно дбати про якість простору, або прийняти сторону інвестора. Існують і помилки містобудівника, коли під час літніх повеней багато мешканців з таких зон зазнає значних матеріальних втрат.

Для уникнення таких ситуацій у містобудівній документації мають чітко визначатись спеціальні зони охорони та обмеження на забудову територій. На основі цього розробляється містобудівний документ — прогноз впливу на оточуюче середовище, який містить інформацію про актуальний та прогнозний стан середовища, зокрема для охоронних; прогноз впливу на середовище людської діяльності; вимога до охорони середовища; пропозиції запобігання небажаних ситуацій.

Дотримуючись вимог законодавства, спираючись на свідомість суспільства про неможливість забудов цих територій, потребі їхньої охорони а також збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь є уникнення або зменшення просторових конфліктів такого типу.

Згідно вимог «Закону про охорону природи» місцеві ради, органи державної влади в галузі охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів зобов'язані подавати всебічну допомогу громадянам у здійсненні природоохоронної діяльності, враховувати їх пропозиції щодо поліпшення стану навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів, залучати громадян до участі у вирішенні питань охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів.

Згідно Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» місцеві ради несуть відповідальність за стан навколишнього природного середовища на своїй території і в межах своєї компетенції, а саме:

- дають згоду на розміщення на своїй території підприємств, установ і організацій у порядку, визначеному законом;
- затверджують з урахуванням екологічних вимог проекти планування і забудови населених пунктів, їх генеральні плани та схеми промислових вузлів;
- погоджують поточні та перспективні плани роботи підприємств, установ та організацій з питань охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів;
- забезпечують систематичне та оперативне інформування населення, підприємств, установ та організацій про стан навколишнього природного середовища [1].

Найкращим прикладом зон конфлікту такого типу є «конфлікт стику» урбанізованих (збудованих) і природно-паркових зон (лісово-паркових та долини рік, озер). Важливим тут є також правові умови та включення міської влади, як важливої сторони конфлікту.

Також виникають конфлікти у випадках, коли існує неузгодженість між попитом та пропозицією на простори з певними характеристиками місцевості. Конфлікт розігрується про доступ та володіння природними чи

антропологічними якостями простору. Як правило, сторонами конфлікту виступають інвестори та територіальні громади, або різного роду інвестори.

До ресурсів антропологічного характеру відносяться економічний розвиток міста та особливий статус ділянки (наприклад, вільна економічна зона); історико-культурна спадщина та пам'ятки архітектури; охоронна зона, оснащення ділянки інженерною інфраструктурою. Тут особливо привабливим ресурсом виступає придатна (прогнозована) ділянка для певних інвестицій. Такі ділянки поєднують природні й антропологічні якості простору, що підвищує вартість ділянки, але водночас може накладатися заборона або обмеження на забудову, що може зумовити певні конфлікти [7].

Вартість інвестиційних ділянок змінюється у відповідності від віддаленості до центру, доступу до життєво важливого комунікаційного забезпечення, рівня інфраструктурного забезпечення.

Особливим типом території в місті є комунальні території, які являються спільною власністю мешканців, об'єднаних громад і утримуються з їх податків, які служать для потреб спільноти. Сюди входять, зокрема, паркінги (гаражі), майданчики для відпочинку, поля для спорту, міські ринки, а також сквери, парки, цвинтарі. Ці території також мають обмеження розмірів по площі, неоднаково освоєні та забудовані й стають часто причиною конфліктів за ресурси міста. В цілому в містах спостерігається брак комунальних територій для потреб громад, і зокрема важливою потребою являється виділення території для розміщення цвинтарів, що являє собою найкращим прикладом просторового конфлікту ресурсного типу, який пов'язаний із дефіцитом комунальних територій для нових цвинтарів. Комунальні території мають служити всій спільноті міста, на відміну від інвестиційних територій (житлових, послуг, виробництва і т.д.), які викликані зацікавленням окремих осіб, окремих структур, як правило, інвестора. Такі міські території і міська влада, об'єктивно, стає однією зі сторін конфлікту. Тобто головною стороною конфлікту є територіальна громада, оскільки вирішення потреб мешканців є основним завданням влади. Іншою стороною конфлікту виступають мешканці, з погляду яких зачіпаються їх інтереси. У таких зонах недопустиме розміщення житлових будинків, гуртожитків, готелів, дитячих дошкільних закладів, шкіл, оздоровчих установ, спортивних об'єктів, водозабірних споруд тощо. Встановлюються санітарно-захисні зони для захисту населення від впливу різних шкідливих факторів. Однією з причин виникнення конфлікту є помилки міської влади, де дані території, що надавались під такі функції, розподілили під функції прибутковіше. Окрім того, місто має обмежені території з характеристиками для розміщення таких функцій [7].

Також в цій ситуації додаються окремі просторові конфлікти, які пов'язані з правом земельного сервітуту. Право земельного сервітуту - це право власника або землекористувача земельної ділянки чи іншої заінтересованої особи на обмежене платне або безоплатне користування чужою земельною ділянкою (ділянками) [1].

Земельний кодекс України право земельного сервітуту визначає, як право власника або землекористувача земельної ділянки на обмежене платне або безоплатне користування чужою земельною ділянкою (ділянками). Згідно із статтею 99 Земельного кодексу України, власники або землекористувачі земельних ділянок можуть вимагати встановлення таких земельних сервітутів: а) право проходу та проїзду на велосипеді; б) право проїзду на транспортному засобі по наявному шляху; в) право прокладання та експлуатації ліній електропередачі, зв'язку, трубопроводів, інших лінійних комунікацій; г) право прокласти на свою земельну ділянку водопровід із чужої природної водойми або через чужу земельну ділянку; ґ) право відводу води зі своєї земельної ділянки на сусідню або через сусідню земельну ділянку; д) право забору води з природної водойми, розташованої на сусідній земельній ділянці, та право проходу до природної водойми; е) право поїти свою худобу із природної водойми, розташованої на сусідній земельній ділянці, та право прогону худоби до природної водойми; є) право прогону худоби по наявному шляху; ж) право встановлення будівельних риштувань та складування будівельних матеріалів з метою ремонту будівель та споруд; з) інші земельні сервітути. Зважаючи на останній пункт, список можливих земельних сервітутів, наведений у законодавстві, не є вичерпаним. Тобто, на практиці, за домовленістю землевласника та сервітуарія, можуть застосовуватися найрізноманітніші форми сервітутного користування чужими земельними ділянками. При цьому земельний сервітут має здійснюватися способом, що є найменш обтяжливим для власника земельної ділянки, щодо якої він встановлений [2]. Потенційні зони конфлікту проявляються в просторі цілого міста, що обумовлено різного роду конфліктно-утворюючих чинників. На одних територіях конфлікти пов'язані з технічним станом будинків, споруд, комунікаційної інфраструктури; на інших - навколо неналежної чи поганої якості надання послуг, або недостатнє насичення території об'єктами інфраструктури. Також можна виділити конфлікти, які відносяться до способу використання території, обумовлена функціональною різноманітністю простору міста, коли ділянка може успішно виконувати дві і більше функцій. Проблеми, пов'язані з цими явищами, стають метою опрацювань стратегії розвитку міст, оновлення містобудівної документації та ухвалення адміністративних рішень. У сфері містобудування все частіше назріває питання проведення аналізу виникнення і

вирішення питань просторових конфліктів. Урегулювання просторових конфліктів є складним процесом і вагомим викликом сьогодення як для влади, так і для фахівців з просторової організації урбанізованих систем. Вимога часу і складність цього явища, а також відсутність ефективного механізму (дослідження) і урегулювання просторових конфліктів роблять тему даної статті актуальною.

Висновки. На підставі проведеного аналізу особливостей проблематики просторових конфліктів у містах (на прикладі Івано-Франківської ОТГ) можна зробити наступні висновки:

1. Не залежно від форм власності чи різних форм господарювання концепцію містобудування та територіального планування потрібно брати за основу і вони мають відігравати значну роль в запобіганні виникнення просторових конфліктів. Аналіз виникнення проблематики просторових конфліктів вказує на те, що вони мають істотний вплив на діяльність місцевої влади, а ефективним інструментом, засобом їх урегулювання є містобудування та територіальне планування.

2. Розроблення містобудівної документації, із залученням широких кіл громадськості, розміщення її в публічному доступі, як джерела формування вихідних даних для проектування, налагодження прозорого процесу видачі або отримання дозвільних документів на весь цикл створення об'єктів [4] - є дієвим засобом попередження та ефективним способом вирішення просторових конфліктних ситуацій.

3. Концепції містобудівного проектування та територіальне планування суттєво дозволяють зменшити або й уникнути конфліктних ситуацій у міському просторі життя та діяльності людини та громади.

4. При вирішенні просторових конфліктів слід проводити класифікацію та надавати розподіл по типах конфліктів у просторі; прийняти до уваги, які є найбільш важливими для міста чи громади; брати до уваги проведений причинно-наслідковий аналіз виникнення та розвитку просторових конфліктів з визначеною кореневою причиною появи конфлікту і ймовірні засоби їх урегулювання в просторі.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про охорону навколишнього середовища» від 25.06.1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1264-12> (дата звернення: 12.08.2022).

2. Земельний кодекс України. Редакція станом від 14.09.2022 URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index>, <https://zakon.rada.gov.ua/go/2768-14> (дата звернення: 12.08.2022).

3. Конфліктологія. Ємельяненко Л. М., Петюх В. М., Торгова Л.В.,

Гриненко А. М. Навч. посіб. К.: КНЕУ, 2003. -315 с.

4. Концепція публічного управління у сфері містобудівної діяльності. Децентралізація державного управління у сфері містобудування від 2019 р. URL: <http://www.vin.gov.ua/images/doc/vin/dep-dmba/news/Conc.pdf> (дата звернення: 12.08.2022).

5. Стратегії сталого розвитку: навч. посіб. / В.В. Добровольський, Є.М. Безсонов, Г.В. Непєїна, Д.О. Крисїнська, Н.А. Сербулова. – Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. – 160 с.

6. Шкабаро В.М., Білицька Н. Нормативно-правове забезпечення механізму функціонування міст в Україні. URL: <http://legal.duan.edu.ua/images/stories/Files/2015/9.pdf> (дата звернення: 12.08.2022).

7. Синдром NIMBY у просторі Львова. Постановка питання / М. М. Габрель // Містобудування та територіальне планування. - 2012. - Вип. 44. - С. 83-89. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MTP_2012_44_14

8. Право на місто: як громада має брати участь у міському плануванні від 2017 р. URL: <https://cedos.org.ua/researches/pravo-na-misto-iak-hromada-maie-braty-uchast-u-miskomu-planuvanni/>.

References

1. Law of Ukraine "On Environmental Protection" dated June 25/1991 [Zakon Ukrainy «Pro okhoronu navkolyshnoho seredovyschcha» vid June 25/1991] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1264-12> (in Ukrainian).

2. Land Code of Ukraine. Editing as of 09/14/2022. [Zemelnyi kodeks Ukrainy. Redaktsiia stanom vid 14.09.2022]URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index>, <https://zakon.rada.gov.ua/go/2768-14> (in Ukrainian).

3. Conflictology. 2003. [Conflictology]. Yemelianenko L.M., Petyukh V.M., Torgova L.V., Grinenko A.M. Education manual - K.: KNEU, - 315 p. (in Ukrainian).

4. The concept of public management in the field of urban planning. Decentralization of state administration in the field of urban planning from (2019). [Kontseptsiiia publichnoho upravlinnia u sferi mistobudivnoi diialnosti. Detsentralizatsiia derzhavnoho upravlinnia u sferi mistobuduvannia vid 2019 r.] / URL: <http://www.vin.gov.ua/images/doc/vin/dep-dmba/news/Conc.pdf> (in Ukrainian).

5. Strategies of sustainable development. (2021) [Stratehii staloho rozvytku]: navch. posib. / V. V. Dobrovolskyi, Ye. M. Bezsonov, H. V. Niepieina, D.O. Krysinska, N.A. Serbulova. – Mykolaiv: Vyd-vo ChNU im. Petra Mohyly. – 160 s. (in Ukrainian).

6. Shkabaro V.M., Bilytska N. Normative and legal support of the mechanism of functioning of cities in Ukraine. (2015) [Normatyvno-pravove zabezpechennia

mekhanizmu funktsionuvannia mist v Ukraini]. URL: <http://legal.duan.edu.ua/images/stories/Files/2015/9.pdf> (in Ukrainian).

7. NIMBY syndrome in Lviv. Posing the question [Syndrom NIMBY u prostori Lvova. Postanovka pytannia] / M. M. Gabrel // Urban planning and territorial planning. - 2012. - Issue 44. - pp. 83-89. - Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MTP_2012_44_14 (in Ukrainian).

8. The right to the city: how the community should participate in urban planning from 2017. [Pravo na misto: yak hromada maie braty uchast u miskomu planuvanni vid 2017] URL: <https://cedos.org.ua/researches/pravo-na-misto-iak-hromada-maie-braty-uchast-u-miskomu-planuvanni/> (in Ukrainian).

Annotation

Vasil Stovban, King Danylo University, Ivano-Frankivsk.

Peculiarities of the study of the problems of spatial conflicts in cities (for example, the Ivano-Frankivsk OTG).

The article examines the peculiarities of the occurrence of spatial conflicts, divides conflicts by type, analyzes the main causes of the occurrence and resolution of spatial conflicts in cities using the example of the Ivano-Frankivsk OTG. It has been proven that regardless of the forms of ownership or different forms of management, the concept of urban planning and territorial planning should be taken as a basis and they should play a significant role in preventing the occurrence of spatial conflicts. Analysis of the emergence of spatial conflicts indicates that they have a significant impact on the activities of local authorities, and urban planning and territorial planning are an effective tool and means of their resolution. It was determined that the development of urban planning documentation, with the involvement of wide circles of the public, placing it in public access, as a source of forming initial data for design, establishing a transparent process of issuing or obtaining permits for the entire cycle of creating objects - is an effective means of prevention and an effective way resolution of spatial conflict situations. It is substantiated that the concepts of urban planning and territorial planning will significantly reduce or avoid conflict situations in the urban space of life and activities of people and communities. It has been proven that when solving spatial conflicts, classification should be carried out and distribution by types of conflicts in space should be provided; take into account which are most important for the city or community; take into account the cause-and-effect analysis of the occurrence and development of spatial conflicts with the determined root cause of the appearance of the conflict and probable means of their settlement in space.

Key words: conflicts; spatial conflicts; parties to the conflict; settlement of spatial conflicts; Ivano-Frankivsk OTG.